

according to the psychological technology; the selection of materials for informational, diagnostic and corrective parts of the project; the description its parts and testing while working with clients.

The difficulties, which would-be psychologists face in the process of sorting out problematic practice-oriented situations, have been described. Insufficiency of complex approach realization in preparing tasks for individual work has been defined as one of the reasons for these difficulties arising. It has been emphasized that elaboration of complex projects will allow to improve the efficiency of students practical training to carry out psychological work.

The examples of using project technologies in the process of some disciplines teaching have been given. The disciplines are as follows: "Deviation Psychology" (2-nd year of study), "Foundations of Psychohygiene" (3-rd year of study) and "Rehabilitation Psychology" (4-th year of study).

Keywords: professional education, students, would-be psychologists, project technologies, designing, examples of projects, especially of designing, psychological support.

Відомості про автора:

Вольнова Леся Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психосоматики та психологічної реабілітації факультету психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, м. Київ, Україна, volnova1979@ukr.net

Information about the author:

Vol'nova Lesya Mykolayivna – MP Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of Department of Psychosomatics and Psychological Rehabilitation, Dragomanov National Pedagogical University, Kyiv, Ukraine, volnova1979@ukr.net

Статтю подано до друку 22.06.2017.

УДК 159.922

© М. М. Кононова, Л. Г. Перетяцько, 2017

М. М. Кононова, Л. Г. Перетяцько (м. Полтава)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ АКТИВНОГО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ПІЗНАННЯ

Кононова М. М., Перетяцько Л. Г. Формування професійного світогляду майбутніх психологів у процесі активного соціально-психологічного пізнання. У результаті теоретичного дослідження проблеми зазначено, що професійний світогляд можна представити як динамічну систему в єдності трьох компонентів: когнітивного, мотиваційно-ціннісного й операційного. Відповідно до виділених компонентів виокремлюються критерії та показники їхньої сформованості.

Проведено аналіз наукової літератури щодо проблеми освітніх технологій, який засвідчує, що зміст навчання повинен органічно поєднувати як виконавські, так і самовизначальні, цілеспрямовані, проектувальні та рефлексивні процедури. Означені складові навчання реалізуються, зокрема, через активні методи, які позначаються як освітні технології.

Висвітлюється поняття «активне» навчання, у ході якого суб'єкт задіяний цілісно як особистість через актуалізацію попереднього досвіду спілкування, вербальних і невербальних засобів самовираження, власного особистісного потенціалу. Підкреслюється, що «активне» навчання створює у суб'єкта особливий стан активності, який виявляється в підвищенні сенситивності відносно себе та іншої людини.

У представленому огляді активних методів навчання акцентується увага на АСПП, розробленому академіком НАПН України Т.С. Яценко, як окремій одиниці сучасних освітніх технологій. Метод гармонійно поєднує у собі психолого-педагогічні аспекти впливу на особистість із цілісним пізнанням її психіки, що сприяє розвитку особистісних і професійних якостей та професійній адаптації суб'єкта навчання, в єдності з якими формується його професійний світогляд.

Ключові слова: професійний світогляд, освітні технології, особистісно орієнтовані технології, активне соціально-психологічне пізнання.

Постановка проблеми. Існуюча система професійної підготовки майбутніх практичних психологів у вузі націлена, в основному, на формування професійно-важливих якостей особистості спеціаліста, із структуруванням яких ототожнюється розвиток суб'єкта професійної діяльності, формування його професійного світогляду. Означені складові реалізуються, зокрема, через активні методи навчання, серед яких метод активного соціально-психологічного пізнання, розроблений академіком НАПН України Т.С. Яценко, виділяється як окрема одиниця сучасних особистісно орієнтованих освітніх технологій. Висвітлення характерних особливостей та можливостей АСПП щодо формування професійного світогляду майбутніх фахівців є актуальним питанням.

Аналіз наукових досліджень. У психологічному плані ідея професіоналізму розглядається дещо ширше, ніж просто уявлення про високий рівень умілості професіонала.

Є.А. Клімов розглядає професіоналізм як складну систему, що виконує не лише зовнішню функцію («віддачу»), але й необхідні складні і різноманітні внутрішні, зокрема, психічні функції. До таких *внутрішніх психічних функцій належать*: побудова образу майбутнього результату діяльності; деяке «виношування» уявлень про шляхи і способи, варіанти досягнення цього результату; попереднє емоційне налаштування на роботу; загальне усвідомлення захищеності в суспільстві; певний образ оточуючого світу взагалі.

Слід зазначити, що суб'єктивна картина професійної діяльності або професійна самосвідомість, індивідуальний стиль іноді ототожнюють з поняттям «професійно орієнтований світогляд», який відображає прямий зв'язок професії з формуванням поглядів людини на буття, оцінкою перспектив життєвого шляху, ставленням до духовних, культурних, інтелектуальних цінностей.

Світогляд – не тільки зміст, але й спосіб освоєння навколишнього світу, відносно автономна і стійка система внутрішніх детермінант життєдіяльності людини. Виникаючи як складний результат практичної взаємодії людини з навколишньою дійсністю – природою та суспільством, – світогляд постає у вигляді цілісної, багаторівневої, складно організованої системи соціальних установок, яка володіє фундаментальними для життєдіяльності особистості функціями. У системі світогляду діалектично взаємопов'язані думки і почуття, спонукання і дії, свідоме і несвідоме, об'єктивне і суб'єктивне. Внаслідок цього світогляд можна розглядати як суб'єктивну реальність, що активно формується [6].

На філософсько-методологічному рівні проблемою світогляду займалися О. Білодід, Є. Бистрицький, В. Вернадський, А. Касьян, Т. Ойзерман, О. Спіркін, І. Сисоєнко, С. Кримський, В. Чорноволенко, В. Шинкарук та ін. Вони зробили вагомий внесок у розробку структури та умов формування світогляду особистості. Розробка категорії світогляду, методів його формування займає провідне місце і в працях психологів (Л. Божович, Б. Додонов, А. Ковальов, І. Краснобаєв, Т. Тамбовцев, Б. Теплов, Т. Яценко та ін.). Педагогічні проблеми формування світогляду у навчальній та громадській діяльності досліджуються М. Алексєєвим, Р.

Арцишевським, М. Кузьміною, О. Кукушкіною, Б. Лихачовим, Н. Огурцовим, В. Сластьоніним, Г. Школярем та ін.

Мета статті: розглянути можливості методу активного соціально-психологічного пізнання щодо формування професійного світогляду майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу дослідження та результати досліджень. Професійний світогляд практичного психолога можна розглядати як динамічну систему в єдності трьох компонентів: когнітивного, мотиваційно-ціннісного й операційного. Відповідно до виділених компонентів виокремлюються критерії та показники їхньої сформованості.

Когнітивний компонент визначає світорозуміння майбутнього фахівця (синтез та узагальнення знань). Його показниками є: психолого-педагогічна й фахова компетентність; педагогічне мислення; загальнокультурна ерудованість; креативність, здатність до самопізнання.

Мотиваційно-ціннісний компонент відображає світосприйняття майбутнього спеціаліста (духовно-моральна зрілість) й характеризується такими показниками: світоглядна спрямованість особистісної позиції; ціннісне ставлення до професійної діяльності, до себе як до професійного практичного психолога.

Операційний компонент зумовлює світовідношення майбутнього спеціаліста (самореалізація в педагогічній діяльності та спілкуванні). Його показниками є: досвід педагогічної, психодіагностичної, психокорекційної діяльності; уміння й навички педагогічної взаємодії та спілкування; ступінь творчості в реалізації професійно-світоглядних цінностей, саморозвиток [4].

Перехід у сферу формування особистості передбачає зміщення акцентів у розумінні сутності педагогічної освіти. Головним є не те, яка якість знань майбутнього психолога, а які завдання поставив він перед собою в процесі навчання. Гуманізація педагогічного світогляду пов'язана передусім з готовністю спеціаліста відмовитися від застарілих функціонально-рольових стереотипів як у сприянні дитини, людини, так і в сприйнятті себе як професіонала.

У цьому контексті особливої значущості набуває проблема оновлення системи психолого-педагогічного забезпечення вищої професійної освіти психолога, що сприятиме всебічному «людинознавчому» наповненню його світогляду.

Останнє потребує нових технологій професійної підготовки, орієнтованих на модифікацію суб'єктивного простору майбутніх спеціалістів, їхнього внутрішнього «Я» через формування механізмів психолого-педагогічної рефлексії, професійного самоаналізу та саморегуляції. Це виявляється у відчутті й усвідомленні «професійного «Я». Воно включає в себе: образи «Я» («Я» в минулому, «Я» в теперішньому, «Я» в майбутньому) та «Я-концепцію» [2].

Теоретичний аналіз проблеми дає підстави стверджувати, що для забезпечення здібності майбутніх психологів до реалізації прикладного аспекту професійного світогляду в конкретних ситуаціях, в процесі навчання у вузі необхідно сформувати професійно важливі якості, серед яких найбільш значущими є: комунікабельність, емпатійність, самокритичність, адекватна самооцінка, здібність до самоаналізу, саморегуляції, самоконтролю поведінки, а також критерії професіоналізму – високий рівень працездатності, мобілізованості тощо.

Акмеологічний аналіз (О.О. Бодальов, А.А. Деркач, Н.В. Кузьміна, А.К. Маркова) розкриває усвідомлений внутрішньо особистісний рух суб'єкта до професійного еталона (акме), який дозволяє йому на основі самопізнання, саморозвитку, самореалізації визначити свою «точку опори», джерело, рушійну силу розвитку [1].

Зміст освіти на сьогоденному етапі її розвитку передбачає зміну технологій на ті, які набувають *особистісної спрямованості*.

Педагогічні і психологічні дослідження порівняльної ефективності різних технологій навчання і корекції показують різну ефективність конкретних інноваційних підходів, що зумовлюють комплексний психолого-педагогічний аналіз теорії і практики навчальних, виховних і корекційних технологій та визначення їх структурних компонентів. Нові педагогічні технології передбачають цілісну систему корекційно-педагогічного навчання, яка дає змогу сформувати всебічно розвинену особистість [7].

Аналіз наукової літератури щодо проблеми освітніх технологій засвідчує, що зміст навчання повинен органічно поєднувати як виконавські, так і самовизначальні, цілеспрямовані, проектувальні та рефлексивні процедури [5].

Означені складові навчання реалізуються, зокрема, через *активні методи*, які позначаються як *освітні технології*. Як зауважують А.І. Жук та Н.Н. Кошель, лише ті методи можуть бути віднесені до активних, застосування яких створить умови для прояву активності суб'єктів в умовах сумісної діяльності.

У представленому огляді активних методів навчання дослідники виокремлюють авторський метод активного соціально-психологічного пізнання (АСПП). Метод АСПП, розроблений академіком НАПН України Т.С. Яценко у ракурсі психодинамічної теорії, являє собою «цілісну психолого-педагогічну систему, спрямовану на глибинне пізнання особистості» [8], що сприяє розширенню самосвідомості суб'єкта навчання.

Зупинимося на обґрунтуванні назви методу – *активне соціально-психологічне пізнання*, порівнюючи його з *традиційним навчанням*.

Особливістю навчання в групах АСПП є те, що воно здійснюється на основі аналізу суб'єктом змісту власної поведінки в групі. АСПП передбачає структурування процесу. При цьому структура є більше відкритою, ніж у більшості навчальних ситуацій, що забезпечується принципами групової роботи, а саме: взаємним прийняттям, рівністю, щирістю, відвертістю, добровільністю, довірою один одному, відсутністю оцінних суджень, взаємодією у ситуації «тут і зараз», конфіденційністю. Керівник групи «навчає» власною поведінкою на засадах принципу рівності, на відміну від традиційної ролі учителя, який «передає» знання учням [8].

Відмінність АСПП від традиційного навчання полягає в організації самого процесу взаємодії між педагогом і суб'єктом навчання. Традиційне навчання передбачає взаємозв'язок між окремими навчальними одиницями (тема, розділ), циклами. При цьому все ж таки знання мають більш автономний характер.

У процесі традиційного навчання викладачу відомі стратегічні лінії шляху до пізнання студентами чогось нового. Керівник АСПП також знає основні напрями розвитку групи та самопізнання кожного з її учасників у контексті розкриття важливих, але не до кінця усвідомлюваних ними аспектів власної особистості.

Обґрунтовуючи групову практику активного соціально-психологічного пізнання як прогресивне «навчання», Т.С. Яценко виокремлює такі його *особливості*: керівництво даним процесом носить недирективний, часто прихований характер; підтримується та заохочується ініціатива учасників навчання; відносини між керівником та учасниками навчання будуються на основі співробітництва; повна єдність змістової та процесуальної сторони навчання; об'єктом уваги учасників навчання є не тільки результати певного процесу, а і його динаміка; ефективність навчання визначається не лише засвоєнням нових знань, а й оволодінням процесом і методом їх пізнання; пізнання здійснюється шляхом створення проблемної ситуації та мислення суб'єкта, вирішення якої призводить до відкриття нового, раніше не усвідомлюваного, але особистісно значущого матеріалу; відпрацювання (тренаж) умінь та навичок виступає як супроводжуюче і другорядне явище відносно процесу пізнання [9].

Використання поняття «активне» означає, що у ході навчання суб'єкт задіяний цілісно як особистість через актуалізацію попереднього досвіду

спілкування, вербальних і невербальних засобів самовираження, власного особистісного потенціалу. Все це створює у суб'єкта особливий стан активності, що виявляється у підвищенні сенситивності відносно себе та іншої людини. Суттєвою відмінністю традиційних освітніх технологій є те, що активність суб'єкта є заданою, коли не достатньо враховуються бажання і інтереси того, хто навчається. При цьому акцент зміщується у бік розвитку

емоційно-вольових якостей особистості, а не розвитку особистості в цілому, що забезпечується засобами глибинної психокорекції за методом АСПП. У назві підкреслюється також соціальний аспект навчання, оскільки воно відбувається в групі і за допомогою групи, а основним його змістом є взаємовідносини між учасниками групового процесу у ситуації «тут і зараз», динаміка означеної взаємодії. Використання терміну «психологічне» обумовлене забезпеченням індивідуалізованого ефекту навчання шляхом процесуальної психодіагностики особистісних труднощів спілкування, які детермінуються внутрішніми неусвідомленими (і стабілізованими) суперечностями психіки суб'єкта, пов'язаними із системою «психологічних захистів» [3, с. 134].

Під час роботи у групі АСПП її учасники здобувають не стандартні знання (акцент на змістовному аспекті), а рефлексивні (аспект на динамічному аспекті), які отримуються досвідним шляхом через актуалізацію власних емоційних переживань, інтелекту і поведінки. В основу АСПП покладено аналіз власного досвіду суб'єкта в міжособистісних відносинах. Ефективна результативність навчання обумовлюється когнітивним рівнем обробки отриманого групового матеріалу.

Тож, активне соціально-психологічне пізнання сприяє розвитку *здібності до рефлексії*, що розширює межі пізнання, посуває суб'єкта навчально-виховного процесу до самовдосконалення.

АСПП є цілісною системою, яка поєднує у собі теоретичні та практичні, процесуальні та процедурні, соціальні та психологічні аспекти.

Висновки. Отже, професійний світогляд спеціаліста психології – це особливо важлива й певною мірою універсальна характеристика його особистості, ядро його людської й професійної культури, професійна здатність до здійснення психологічної діяльності.

Ефективність формування професійного світогляду майбутнього психолога забезпечується створенням комплексу педагогічних умов: мотиваційне забезпечення розвитку професійного світогляду майбутнього спеціаліста; активне використання світоглядно-розвивального складника змісту фахових дисциплін; створення професійно-творчого середовища у ВНЗ з активізацією самостійної навчально-пізнавальної діяльності, запровадження педагогічної технології формування професійного світогляду майбутнього фахівця.

АСПП можна класифікувати як окрему одиницю сучасних освітніх технологій, яка гармонійно поєднує у собі психолого-педагогічні аспекти впливу на особистість із цілісним пізнанням її психіки, що сприяє розвитку особистісних і професійних якостей та професійній адаптації суб'єкта навчання, в єдності з якими формується його професійний світогляд.

Вважаємо, що дослідження глибинно-психологічних особливостей майбутніх фахівців психології в контексті методу АСПП, розробленого академіком НАПН України Т.С. Яценко, є перспективним у напрямку формування їхнього професійного світогляду.

Література

1. Бодальов А.А. О феномене акме и некоторых закономерностях его формирования и развития // А.А. Бодальов / Мир психологии. – М., 1995. № 3. – С. 48-64.
2. Бондар Г.О. Пошук шляхів формування гуманістичного світогляду майбутніх учителів при викладанні філологічних дисциплін / Г.О. Бондар // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – Випуск 11. – 2005. – С. 123 – 128.
3. Білуха Т.І. Співвіднесеність активного соціально-психологічного навчання з освітніми технологіями // Т.І. Білуха / Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. – Серія №12. Психологічні науки: зб.наукових праць. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – №8 (32). – С. 133-138.
4. Горожанкіна О.М. Педагогічні умови формування професійного світогляду майбутнього педагога-музиканта / Автореф...к-та пед. наук. – К., 2010. – 25 с.
5. Жук А.И. Активные методы обучение в системе повышения квалификации педагогов: Учеб.-метод. пособие / А.И. Жук, Н.Н. Кошель. – Мн. : Аверсэв, 2004. – 336 с.
6. Мировоззрение. Духовность. Ценности : сб. науч. ст. / А.П. Горячев / науч. ред. А.П. Горячев. – Волгоград : Прайм Пресс, 2000. – 245 с.
2. Пахомова Н.Г. Теорія і практика професійної підготовки логопедів у ВНЗ : монографія / Н.Г. Пахомова. – Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2013. – 346 с.
3. Яценко Т.С. Теорія і практика групової психокорекції. Активне соціально-психологічне навчання: Навчальний посібник / Т.С. Яценко. – К. : Вища школа, 2004. – 679 с.
4. Яценко Т. С. Методологія професійної підготовки практичного психолога / Т. С. Яценко, О. В. Глузман, О. М. Усатенко. – Дніпропетровськ : Інновація, 2014. – 192 с.

Транслітераційний переклад літературних джерел

1. Bodalov A.A. O fenomene akme i nekotorykh zakonomernostyah ego formirovaniya i razvitiya // Mir psihologii. – M., 1995. № 3. – S. 48-64.
2. Bondar G.O. Poshuk shlyahiv formuvannya gumanistichnogo svitoglyadu maybutnih uchiteliv pri vikladanni filologichnih distsiplin / G.O. Bondar // Psihologo-pedagogichni problemi silskoyi shkoli. – Vipusk 11. – 2005. – S. 123 – 128.
3. Biluha T.I. Spivvidnesenist aktivnogo sotsialno-psihologichnogo navchannya z osvithnimi tehnologiyami // T.I. Biluha / Naukoviy chasopis NPU imeni M.P. Dragomanova. – Seriya №12. Psihologichni nauki: zb.naukovih prats. – K. : NPU imeni M.P. Dragomanova, 2005. – №8 (32). – S. 133-138
4. Gorozhankina O.M. Pedagogichni umovi formuvannya profesynogo svitoglyadu maybutnogo pedagoga-muzikanta / Avtoref...k-ta ped. nauk. – K., 2010. – 25 s.
5. Zhuk A.I. Aktivnye metody obuchenie v sisteme povysheniya kvalifikatsii pedagogov: Ucheb.-metod. posobie / A.I. Zhuk, N.N. Koshel. – Mn. : Aversev, 2004. – 336 s.
6. Mirovozzrenie. Duhovnost. Tsennosti : sb. nauch. st. / A.P. Goryachev / nauch. red. A.P. Goryachev. – Volgograd : Praym Press, 2000. – 245 s.
7. Pahomova N.G. Teoriya i praktika profesynoyi pidgotovki logopediv u VNZ : monografiya / N.G. Pahomova. – Poltava : PNPU imeni V.G. Korolenka, 2013. – 346 s.
8. Yatsenko T.S. Teoriya i praktika grupovoyi psihokorektsiyi. Aktivne sotsialno-psihologichne navchannya: Navchalniy posibnik / T.S. Yatsenko. – K. : Vishcha shkola, 2004.–679 s.

9. *Yatsenko T. S. Metodolohiia profesiinoi pidhotovky praktychnoho psykholoha / T. S. Yatsenko, O. V. Hluzman, O. M. Usatenko. – Dnipropetrovsk : Innovatsiia, 2014. – 192 s.*

Кононова М. Н., Перетятко Л. Г. Формирование профессионального мировоззрения будущих психологов в процессе активного социально-психологического познания. В результате теоретического исследования проблемы указано, что профессиональное мировоззрение можно представить как динамическую систему в единстве трех компонентов: когнитивного, мотивационно-ценностного и операционного. Согласно выделенных компонентов определяются критерии и показатели их сформированности.

Проведен анализ научной литературы по проблеме образовательных технологий, который показывает, что содержание обучения должно органично сочетать как исполнительские, так и самоопределяющие, целеустремленные, проектировочные и рефлексивные процедуры. Указанные составляющие обучения реализуются, в частности, через активные методы, которые обозначаются как образовательные технологии.

Освещается понятие «активное» обучение, в ходе которого субъект задействован целостно как личность через актуализацию предыдущего опыта общения, вербальных и невербальных средств самовыражения, собственного личностного потенциала. Подчеркивается, что «активное» обучение создает у субъекта особое состояние активности, которое проявляется в повышении сенситивности в отношении себя и другого человека.

В представленном обзоре активных методов обучения акцентируется внимание на АСПП, разработанном академиком АПН Украины Т.С. Яценко, как отдельной единицы современных образовательных технологий. Метод гармонично сочетает в себе психолого-педагогические аспекты воздействия на личность с целостным познанием ее психики, способствует развитию личностных и профессиональных качеств и профессиональной адаптации субъекта обучения, в единстве с которыми формируется его профессиональное мировоззрение.

Ключевые слова: профессиональное мировоззрение, образовательные технологии, личностно ориентированные технологии, активное социально-психологическое познание.

Kononova M., Peretiatio L. Forming of professional world view of future psychologists is in the process of active socialpsychological cognition. As a result, the theoretical study of the problem states that professional outlook can be presented as a dynamic system in the unity of three components: cognitive, motivational and operational value. According to the selected components distinguishes criteria and parameters of their formation.

The analysis of scientific literature on the problem of educational technology, proving that learning content should organically combine both executive and self-determining, purposeful, design and reflective process. The mentioned study components implemented in particular through active methods, which are designated as educational technology.

Reveals the term «active» learning, during which an integrally involved as a person through the actualization of previous experience of communication, verbal and non-verbal expression of their own personal potential. It is emphasized that «active» learning in a subject creates a special state activity, which manifests itself in increasing sensitivity with respect yourself and another person.

In an overview of active learning methods focuses on ASPP developed Academician NAPS Ukraine T. Yatsenko as separate units of modern educational technologies. Methods that harmoniously combines psychological and pedagogical aspects influence the personality of a holistic knowledge of the psyche that promotes personal and professional qualities and professional adaptation of subject learning in unity with which shaped his professional outlook.

Keywords: professional world view, educational technologies, personality oriented technology, active socialpsychological cognition.

Відомості про автора:

Кононова Марина Миколаївна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, meershaum@mail.ru, meershaum@ukr.net

Перетятко Лариса Георгіївна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, bilin19@gmail.com

Information about the authors:

Kononova Marina – candidate of psychological sciences, assistant professor of special education and social work of the Poltava national pedagogical university of the name of V.G. Korolenko, meershaum@mail.ru, meershaum@ukr.net

Peretiатko Larisa – candidate of psychological sciences, associate professor of psychology of the Poltava national pedagogical university of the name of V.G. Korolenko, bilin19@gmail.com

Статтю подано до друку 22.06.2017.

УДК 159.98

© В. У. Кузьменко, 2017

В. У. Кузьменко (м. Київ)

ДІАГНОСТИКА ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОДИН УЧАСНИКІВ АТО ТА ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Кузьменко В. У. Діагностика індивідуально-психологічних особливостей розвитку дітей дошкільного віку з родин учасників АТО та внутрішньо-переміщених осіб. Обґрунтовано актуальність дослідження індивідуально-психологічних особливостей розвитку дітей дошкільного віку з родин учасників АТО та переселенців. Здійснено теоретичний аналіз наукових досліджень з проблем стресу та психологічних травм у дітей. Схарактеризовано мету та етапи дослідження, серед яких виділено діагностичний, формувальний та контрольньо-оцінювальний. Представлено методіку діагностики індивідуальних особливостей розвитку дітей та авторський опитувальник. Презентовано результати пілотного опитування психологів дошкільних закладів, в яких визначено позитивні та тривожні особливості розвитку дітей з родин вказаної категорії. Доведено, що перенесена дітьми психотравма може спричинити виникнення як негативних, так і мобілізацію позитивних особистісних ресурсів. Серед своєрідних позитивних особливостей розвитку дітей вказаних категорій психологи найчастіше відзначають прояви турботливості, активності, патріотизму, відповідальності. Показано, що серед тривожних особливостей розвитку досліджуваних дітей переважають порушення емоційної (розлади настрою, сну, наявність страхів, плаксивість), когнітивної (розсіяність) та комунікативної сфер (замкненість, агресивність, впертість, недовіра до оточуючих). Доведено, що діти, які пережили психотравму, потребують емоційної підтримки дорослих, налагодження стосунків з однолітками, індивідуального підходу, змістовної взаємодії з батьками, активізації здібностей та духовного потенціалу.

Ключові слова: діагностика, психотравма, переселенці, учасники АТО, стрес, фобії, індивідуальні особливості, розвиток, дошкільний вік.